

Torsdagen den 22 november

Kl. 12.00

Torsdagen den
22 november 1973*Ang. rätten att ta
del av sjukjournal*

§ 1 Justerades protokollen för den 14 innevarande månad.

§ 2 Ang. rätten att ta del av sjukjournal

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Romanus' (fp) i kammarrens protokoll för den 16 november intagna fråga, nr 310, och anförde:

Herr talman! Herr Romanus har frågat om jag vill medverka till att den som är patient hos privatpraktiserande läkare eller inom företagshälsovården får rätt att ta del av sin egen sjukjournal på samma villkor som gäller för den offentliga sjukvården.

Enligt tryckfrihetsförordningen äger var och en fri tillgång till allmänna handlingar, dvs. handlingar som finns hos statliga eller kommunala myndigheter. Sjukjournaler inom den av samhället bedrivna sjukvården anses vara allmänna handlingar. Inom den offentliga hälso- och sjukvården gäller således med vissa undantag att en patient har rätt att ta del av sin sjukjournal.

Inom den privata hälso- och sjukvården, som inte omfattas av reglerna om allmänna handlingars offentlighet, är patienten enligt gällande lagstiftning inte tillförsäkrad samma rättighet. Bl. a. denna fråga kommer att behandlas av en utredning som jag inom kort avser att tillsätta beträffande vissa ansvars- och rättssäkerhetsfrågor inom hälso- och sjukvården.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Sjukjournaler i offentlig sjukvård är allmänna handlingar. Däremot är det inte så att var och en kan ta del av dem, utan det fordras patientens tillstånd. Den som är sjuk och vårdas inom den offentliga sjukvården har alltså rätt att ta del av sin egen journal, om det inte kan antas motverka syftet med vården. Däremot gäller inte samma rätt för den som vårdas av en privatläkare eller inom företagshälsovården. Det är det jag har tagit upp i min fråga. Samma skäl som kan anföras för att man skall få ta del av sin sjukjournal i allmän sjukvård gäller också för privatvården och företagshälsovården. Det ökar möjligheterna att uppnå ett gott förtroende mellan läkare och patient.

Den nu pågående konflikten i Malmberget mellan fackföreningen och företagsläkaren i LKAB visar, att vägran att lämna ut journaler kan skada förtroendet för sjukvården. Statliga företag borde här gå i spetsen för att skapa ett gott förtroende, men självfallet kan samma krav ställas på hälsovården i alla företag och även på privatläkarvården. En privatpraktiserande läkare har legitimation som är utfärdad av socialstyrelsen. Därmed kan man säga att han i viss mån är bärare av ett offentligt

förtroende. Man kan också av det skälet ställa krav på insyn i hans verksamhet.

Vi kan också dra en parallell med den lagstiftning vi nu har fått om dataregister. Man har rätt att se vilka uppgifter som samlats om en i ett dataregister, som är upplagt av t. ex. en enskild firma. Det torde vara så att om en privatläkare lägger upp sina patientjournaler på data, då har man rätt att ta del av dem, men alltså inte annars. Det är ju ett orimligt förhållande.

Jag ber att få tacka för svaret från socialministern. Det är bra att det kommer en utredning. Jag vill därför ställa tre följdfrågor.

1. Syftar utredningen till att åstadkomma en parallellställning mellan enskild sjukvård och företagshälsovård och den offentliga sjukvården när det gäller rätten att ta del av journaler?

2. När kan man vänta sig att få förslag från utredningen?

3. Anser socialministern att företagshälsovården i statliga bolag – som i det exempel jag har nämnt – bör iakttaga samma öppenhet som den offentliga sjukvården redan innan utredningen är klar?

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag vill med anledning av herr Romanus' inlägg återigen understryka att vi har uppmärksammat den här frågan i departementet och att vi anser det finnas goda skäl att seriöst granska de problem som hänger samman med patientens rätt att få information om sitt hälsotillstånd och de medicinska överväganden som legat till grund för åtgärder av olika slag. Det är också mot den bakgrunden som vi avser att ta upp denna fråga i samband med den utredning som snart skall tillsättas beträffande ansvars- och rättssäkerhetsfrågor inom hälso- och sjukvården. Då får man självfallet pröva just den fråga som herr Romanus ställde till mig. Förutsättningarna för och möjligheterna att få till stånd likartade bestämmelser på detta område inom den offentliga och privata sjukvården kommer självklart att ingå i utredningens uppdrag.

Vad sedan gäller tidpunkten för utredningens färdigställande kan jag inte i dag ange något exakt datum, men det är klart att dessa frågor är så angelägna att det kommer att vara vår strävan att så snart som möjligt få ett utredningsresultat på bordet.

Sedan vill jag avslutningsvis påpeka att det självfallet inte föreligger några hinder för en läkare att informera en patient om undersökningsresultat, patientens hälsotillstånd och eventuellt erforderliga medicinska åtgärder. Ett förtroendefullt förhållande mellan patient och läkare är alltid av stor betydelse; det må gälla företagsläkare vid statliga eller privata företag, läkare i allmän tjänst eller privatpraktiserande läkare. Det är alltid viktigt att man kan etablera ett förtroendefullt samarbete.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag tackar socialministern för dessa ytterligare preciseringar. Herr Aspling vill inte säga att syftet skall vara att åstadkomma en parallellställning, utan bara att det finns goda skäl att granska frågan osv. Jag kanske inte skall pressa socialministern ytterligare, för jag är rädd att jag inte får mera besked nu. Men jag vill ändå ställa den här frågan:

Kan herr Aspling ange något skäl till att man *inte* skulle kunna ha sådan parallellställning, dvs. samma rättigheter för patienterna även hos privatläkare och i företagshälsovården? Om så inte är fallet får jag väl tolka svaret på det sättet, att syftet är att det skall bli samma rättigheter.

När det gäller de statliga bolagen är jag medveten om att det inte finns något hinder för företagsläkare vid LKAB eller andra statliga bolag att lämna ut journalerna, om det inte motverkar syftet med vården. Men min fråga gällde *inte* det, utan om socialministern möjligen anser att ett statligt bolag kan ha anledning att gå i spetsen och vara ett gott föredöme.

Vi har ju hört sådana uttalanden från regeringen tidigare, att den statliga sektorn skall vara ett gott föredöme. Det faktum att man valt bolagsformen för en statlig verksamhet bör inte medföra att man försätter sig i en sådan konfliktsituation i förhållande till de anställda som man gjort i Malmberget. Det kan bara vara till skada såväl för den statliga verksamheten i allmänhet som för hälso- och sjukvården där.

Därför skulle jag vilja upprepa frågan: Anser inte socialministern att ett statligt företag kan gå i spetsen i det här avseendet innan vi fått en lagstiftning som kan ålägga de enskilda läkarna samma sak? Det skulle företaget kanske göra, om socialministern ville uttala en mening på den punkten.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag skulle rent allmänt vilja säga att självfallet bör statliga företag i olika avseenden gå i spetsen och vara ett gott föredöme. Det är jag angelägen om att understryka. Nu har vi emellertid, som herr Romanus känner till – det är ju därför han ställt frågan till mig – olikartade förhållanden och det är den saken vi nu skall ta upp för att få till stånd en omprövning.

Herr Romanus ställde en annan fråga, nämligen om jag redan före utredningen skulle kunna avge en deklARATION, huruvida det eventuellt kunde föreligga skäl att ha olikartade bestämmelser i det här avseendet. Jag vill gärna säga att det blir utredningens primära uppgift att just pröva den saken.

Men, herr talman, jag kan kanske ändå ha anledning att göra ett par påpekanden till. Det är ingalunda så att den privata läkarvården bedrivs utan kontroll. Verksamheten står ju under tillsyn av socialstyrelsen som kan meddela instruktioner och andra föreskrifter för yrkesutövningen. Läkarna är skyldiga att låta sin verksamhet inspekteras av socialstyrelsen och att lämna de upplysningar och förklaringar som socialstyrelsen begär. Vid sådana inspektioner brukar en granskning ske av läkarnas sätt att föra journaler. Dessa bestämmelser har tillkommit för att tillförsäkra patienterna en god kvalitet och säkerhet inom den privata läkarvården.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
22 november 1973

*Ang. efterlevnaden
av förbudet mot
skyltning med
pornografisk bild*

§ 3 Ang. efterlevnaden av förbudet mot skyltning med pornografisk bild

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Henmarks* (fp) i kammarens protokoll för den 15 november intagna fråga, nr 301, och anförde:

Herr talman! Herr Henmark har frågat mig om jag anser att efterlevnaden av 16 kap. 11 § brottsbalken rörande skyltning eller annat förfarande med pornografisk bild är tillfredsställande.

Den angivna bestämmelsen infördes år 1971 i samband med att det tidigare straffstadgandet angående sårande av tukt och sedlighet upphävdes. Enligt lagrummets nya lydelse skall den som på eller vid allmän plats genom skyltning eller annat liknande förfarande förevisar pornografisk bild på sätt som är ägnat att väcka allmän anstöt dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. Såvitt gäller skyltning med bilder med sexuellt motiv innebar denna lagändring en klar utvidgning av det straffbara området. I anslutning till frågan om vad som skulle förstås med pornografisk bild konstaterade jag sålunda den gången att det föreslagna förbudet mot skyltning skulle komma att omfatta även andra bilder som skildrar sexuella förhållanden än sådana som vid tillämpningen av 16 kap. 11 § i dess dåvarande lydelse hade ansetts sära tukt och sedlighet.

Åtal för brott mot den nya straffbestämmelsen har förekommit i en del fall, men närmare uppgifter saknas om antalet överträdelser av detta slag som kommit till polisens kännedom. Eftersom polisen i första hand har att förebygga och bekämpa den grövre brottsligheten, är det möjligt att man inte alltid har kunnat övervaka efterlevnaden av den sålunda utvidgade straffbestämmelsen på ett tillräckligt effektivt sätt. Det åligger emellertid polis- och åklagarmyndigheterna att uppmärksamma dessa förhållanden. Det bör därför kunna förutsättas att, i den mån det skulle finnas en tendens som innebär att under senare tid överträdelser av skyltningsförbudet blivit vanligare eller det bildmaterial som används vid skyltning fått en mera utmanande karaktär, så kommer också tillämpningen av den aktuella straffbestämmelsen att öka.

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret. Jag konstaterar också att justitieministern själv inte är nöjd med de förhållanden som nu råder utan anser att det behöver bli en uppstramning på denna punkt. Det är riktigt vad som sägs i svaret att det 1971 tillkom en lagparagraf med förbud att genom skyltning eller annat liknande förfarande förevisa pornografisk bild.

Nu har kanske alldeles särskilt under den sista tiden kommit det ena budet efter det andra om att det har varit brister i detta hänseende. Jag har antecknat några. Det har i pressen talats om att någon helt enkelt har rivit ned löpsedlar, och efter "upprepad förseelse" har hon dömts till fängelse. Några har JO-anmält rättsvårdande myndigheter för underlåtenhet att ingripa och begärt åtgärder för att avhjälpa brister i lagstiftningen. Några kioskägare uppe i norr har helt enkelt kommit överens om att inte skylta med tidningarna FiB-Aktuellt och Lektur. Ett par kvinnor har i artiklar påtalat omöjligheten att vid en kiosk köpa en

Torsdagen den
22 november 1973*Ang. efterlevnaden
av förbudet mot
skyltning med
pornografisk bild*

kvällstidning utan att tvingas möta för kvinnan förnedrande bilder.

Pressbyrån och Riksförbundet Kiosk- och gatukök har uppmanat sina försäljare att vara försiktiga med exponeringen av herrtidningarna.

Riksförbundet Kiosk- och gatukök har enligt uppgift hos justitiedepartementet begärt en lagändring för att överflytta ansvaret från kioskägare till ansvarig utgivare.

Jag har också fått rapporter från ett par damer här i riksdagen, som har påpekat en olämplig skyltning i en affär utanför riksdagshuset. De hade fått det svaret från personalen att man inte kände till de begränsande lagregler som finns. Det är tydligen en hel del som inte är som det borde vara på den här fronten.

Jag är också funderad över en uppgift i justitieministerns svar. Justitieministern sade att såvitt gäller skyltning med bilder med sexuellt motiv innebär lagändringen en klar utvidgning av det straffbara området. JO har haft att handlägga ett ärende av denna art, där han säger att lagens lydelse är oklar genom att man i den använder begreppet "pornografisk". Lagrådet ville på sin tid behålla den gamla lydelsen som grundade sig på begreppet "sårande av tukt och sedlighet". Enligt JO gynnade emellertid departementschefen då att ordet "pornografisk" valts just för att markera skillnaden, dvs. begränsningen av det straffbara området, i förhållande till nuvarande bestämmelser. Jag ifrågasätter därför om justitieministerns uppgift är riktig.

Jag vill slutligen fråga: Anser justitieministern för det första att den information som nu finns är tillräcklig? Avser justitieministern för det andra att villfara den begäran som här är gjord att överföra ansvaret från kioskägarna till ansvarig utgivare?

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Beträffande den sista frågan, om överförande av ansvaret på ansvarig utgivare, kan jag för dagen bara svara att vi prövar den i departementet och kommer att ta ställning till den. I övrigt vill jag säga till herr Henmark i anledning av de exempel han anförde, att straffrättsliga sanktioner långt ifrån alltid är den bästa och effektivaste metoden när det gäller att motverka icke önskvärda företeelser i samhället. Detta gäller inte minst på det pornografiska området, där frågeställaren och jag är överens om att den enskilde medborgaren inte skall tvingas att mot sin vilja ta del av anstötliga alster. Den från alla synpunkter lämpligaste åtgärden är att marknaden sanerar sig själv. Herr Henmark har angivit exempel på det, och en sådan självsanering har också börjat komma till stånd.

I våras beslöt som bekant Svenska tidningsutgivareföreningen att rekommendera sina medlemmar att iaktta återhållsamhet med publicering av sådana annonsillustrationer som på ett utmanande sätt återger sexuella motiv. Nyligen träffade Pressbyrån och ett par av de ledande tidskrifterna i branschen en motsvarande överenskommelse beträffande omslag och löpsedlar.

Med anledning av herr Henmarks andra fråga vill jag svara att vi nu får avvakta den fortsatta utvecklingen innan vi tar ställning till om ytterligare åtgärder behövs.

Torsdagen den
22 november 1973

*Ang. det ekonomiska läget för
föräldrar till handikappade barn*

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! Jag tycker att en del av det svar som justitieministern senast gav ligger väl i linje med det som jag nyss sade, nämligen att det behövs ytterligare information. Den informationen kan vara av olika slag, men en sak som jag gärna vill peka på i detta sammanhang gäller vad som menas med allmän plats. Det är nämligen inte bara vid kiosker som ifrågavarande annonsering förekommer utan den bedrivs inte minst i snabbköp, där även småbarn ofta får köa vid kassorna och där kan studera bilder som inte är särskilt uppbyggliga.

Enligt en definition, som jag fått från riksdagens upplysningstjänst, menas med allmän plats både plats utomhus och inomhus som är upplåten för eller frekventeras av allmänheten, t. ex. gata, torg, station, båtar, tåg, restauranger, affärslokaler och biografier. Jag tror att det behövs information på denna punkt, så att affärsidkarna vet var de får sätta upp bilder av ifrågavarande slag.

Jag hälsar vidare med glädje den positiva inställning som justitieministern tydligen har i detta ärende.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Nu ställde herr Henmark en besvärlig juridisk tolkningsfråga till mig, nämligen om vad som är allmän plats. Det är en fråga som ofta föranleder diskussion, och i sista hand kan den bara prövas av domstol.

Herr Henmark gav ett exempel på vad han avsåg, nämligen skyltning i snabbköp. I lagstiftningen tänkte man i första hand på skyltfönster, kiosker och sådant, och jag tror inte att man hade just snabbköpen i sikte, men detta får vi väl lov att titta på. Jag vågar mig inte på att här i kammaren på stående fot ge någon tolkning av om snabbköpsbutiker är allmän plats eller ej.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. det ekonomiska läget för föräldrar till handikappade barn

Fru statsrådet ODHNOFF erhöll ordet för att besvara fru Swartz' (fp) i kammarens protokoll för den 15 november intagna fråga, nr 305, till herr socialministern, och anförde:

Herr talman! Fru Swartz har frågat socialministern om han är beredd att vidta åtgärder som förhindrar att föräldrar till handikappade barn genom nya bestämmelser om vårdbidrag efter den 1 januari 1974 kan komma i ett sämre ekonomiskt läge än tidigare. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Enligt beslut av årets riksdag får vårdbidraget för svårt handikappade barn en ny utformning från den 1 januari 1974. Det nya vårdbidraget skall utgå till den av föräldrarna som huvudsakligen vårdar barnet. Reformen skall ses mot bakgrunden av att en av föräldrarna i regel måste avstå från förvärvsinkomst för att ta vård om det handikappade barnet, och den grundas på ett enhälligt förslag från familjepolitiska kommittén.

Bidragets belopp har anknutits till folkpensionsnivån på så sätt att bidraget skall motsvara hel förtidspension jämte pensionstillskott, vilket vid ikraftträdandet betyder 105 procent av basbeloppet. Bidraget kommer därefter att i takt med den årliga ökningen av pensionstillskotten höjas så att det kommer att uppgå till 120 procent av basbeloppet. Samtidigt görs bidraget skattepliktigt och ATP-grundande för den förälder som uppbar det.

Den omläggning av vårdbidragen som träder i kraft vid årsskiftet innebär en kraftig förstärkning av stödet för de föräldrar som är förhindrade att ha förvärvsarbete på grund av att de måste ägna sig åt omvårdnaden om det handikappade barnet. Även för den som vid sidan av vårdbidraget har inkomst av eget förvärvsarbete ger de nya reglerna förbättringar upp till en inkomst utöver vårdbidraget på ca 25 000 kronor. Att effekten av bidraget blir lägre vid högre inkomster är en följd av den här genomförda principen med skattepliktiga sociala förmåner som innebär att bidraget främst inriktas på de grupper där stödbehovet är störst.

Fru SWARTZ (fp):

Herr talman! Jag tackar fru statsrådet Odhnoff för svaret på min fråga. Anledningen till den var givetvis de ändrade bestämmelserna om vårdbidrag till föräldrar med handikappade barn, som kommer att gälla från årsskiftet. När bidraget höjs från 60 procent till 105 procent av basbeloppet och blir ATP-grundande och skattepliktigt får det emellertid för en del föräldrar och vårdnadshavare vissa negativa effekter, som förmodligen inte varit avsedda. Det högre bidraget kan innebära en försämring, om båda föräldrarna förvärvsarbetar. Om bidraget i dag är 4 740 kronor blir det efter den 1 januari 8 295 kronor. Med en marginalskatt på 60 procent blir det ekonomiska stödet sämre i fortsättningen än för närvarande. Effekten av detta torde bli en strävan efter att hela inkomsten skall kunna redovisas på en förälder, så att den andra föräldern får mottaga vårdbidraget och familjen på så sätt får behålla största möjliga del av det. Det vore beklagligt om föräldrar i den här situationen på grund av detta inte vill ha ett arbete utanför hemmet, då det just för dem kanske kan anses särskilt värdefullt att någon del av dagen få vara i annan miljö. Det kan inte vara rätt att den familj där en förälder ensam har inkomst kommer i ett bättre läge än den familj där två föräldrar sammanlagt har samma inkomst.

En grupp som drabbas särskilt hårt är ensamstående föräldrar med förvärvsarbete. De riskerar att förutom skatteavdraget gå miste om bostadsbidrag om de befinner sig i ett gränsläge.

Om vårdbidrag i fortsättningen inte skall utgå till fosterföräldrar för handikappade barn, hur skall då dessa kompenseras? Blir det en kommunens uppgift att höja fosterlegan, och är i så fall kommunerna medvetna om detta?

Jag tvivlar inte på att avsikten med de nya bestämmelserna om vårdbidrag varit att förbättra situationen för människor som har att ta ansvar för barn som kräver så mycket mer av vård och omsorg än de fullt utvecklade och friska barnen. För många innebär det också en för-

Ang. det ekonomiska läget för föräldrar till handikappade barn

bättring, men det är angeläget att alla får del av denna. Har de här effekterna allvarligt beaktats vid omläggningen? Kan man räkna med att fru statsrådet Odhnoff verkar för att de här påtalade bristerna rättas till?

Fru statsrådet ODHNOFF:

Herr talman! Den grupp föräldrar som vi diskuterar är föräldrar med så svårt handikappade barn att de i de allra flesta fall tvingas helt ägna sig åt att ta hand om detta barn. Det har varit angeläget att genom denna proposition och detta beslut i riksdagen se till att dessa föräldrar, som stannar hemma och vårdar sitt svårt handikappade barn, också skall få en inkomst som kan ge dem både ett visst ekonomiskt tillskott och den trygghet som pensionsunderlag innebär.

Att det kan uppkomma sådana situationer även bland denna grupp att båda föräldrarna kan gå ut i förvärvsarbete är naturligtvis möjligt. Men jag vill erinra om att upp till 25 000 kronors inkomst är ändå förbättring att vänta med det nya systemet, som riksdagen alltså har beslutat.

När det gäller frågan om bostadstilläggen, som fru Swartz också tar upp, kan jag säga att enligt gällande regler om bostadstillägg till barnfamiljer och ensamstående kommer vårdbidraget för skattepliktig inkomst att slå igenom i inkomstunderlaget för beräkning av bostadstillägget. Men detta blir inte aktuellt förrän 1976. Den framtida utformningen av inkomstprövningsreglerna inom bostadstilläggsystemet undersöks nu av bostadstilläggsgruppen, som också kommer att överväga frågan om hur bostadstilläggen skall påverkas av utgående vårdbidrag.

Fru SWARTZ (fp):

Herr talman! Den här aktualiserade frågan har givit anledning till oro hos många, och jag har själv kontaktats av en far till ett handikappat barn. Det är just fråga om en familj där båda föräldrarna förvärvsarbetar. Jag tycker nog att svaret tyder på – trots att det sagts att behovsprövning icke skall gälla i fråga om stöd åt handikappade – att det här dock gäller behovsprövning. Det slår inte på samma sätt för alla. Jag är inte riktigt nöjd med det svar jag har fått.

När det gäller förhållandena för ensamstående förvärvsarbetande förälder, så kvarstår ju ändå detta att bidraget blir beskattat. Visserligen skulle det inte innebära någon försämring vid inkomster upp till 25 000 kronor, men det är väl ingalunda ovanligt att en ensam förälder har en inkomst på 30 000–35 000 kronor, och då slår det ändå ganska hårt. Kan vi förvänta oss att det verkligen blir ändringar vad gäller bostadstillägget som gör att det inte inträder någon försämring här?

När det gäller fosterföräldrar fick jag inte något svar på min fråga. Jag anser detta vara en ganska angelägen sak även för kommunerna – det kommer att slå rätt hårt på det kommunala planet såvida inte staten betalar stödet.

Fru statsrådet ODHNOFF:

Herr talman! När det gäller fosterföräldrar regleras ju ersättningen av kommunerna, och det är kommunerna som då får ta hänsyn till graden av handikapp och den arbetsinsats som kan krävas av fosterföräldrarna.

Vad sedan gäller bidraget, så är det ju inte behovsprövat annat än i den meningen att man prövar behovet med hänsyn till barnets handikapp, och det är alltså svårt handikappade barn som man kan få detta bidrag till. Det regelmässiga måste vara att dessa barns handikapp tvingar till sådan omvårdnad som väsentligt överstiger vad ett icke handikappat barn kräver. Detta nya bidrag blir ju en inkomst som beskattas. Någon ekonomisk behovsprövning sker alltså inte.

Fru SWARTZ (fp):

Herr talman! Jag anser att man ändå indirekt får tolka detta som en behovsprövning. Det kommer att slå på det sättet. När det gäller kommunerna måste det innebära att kommunerna har ansvar för fosterföräldrarna och betalar ut fosterlegan, vilken – efter vad jag kan förstå – måste bli högre när vårdbidraget inte längre utbetalas till fosterföräldrar. Alltså kommer det att innebära en merutgift för kommunerna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om ökat internationellt bistånd till handikappade

Fru statsrådet SIGURDSEN erhöll ordet för att besvara herr Möllers (fp) i kammarens protokoll för den 25 oktober intagna fråga, nr 275, till herr utrikesministern Wickman, och anförde:

Herr Möller har frågat utrikesministern om han anser att stödet åt blinda bör ges ökade resurser i svensk biståndsverksamhet och att Sverige även i FN-organen bör verka för en högre prioritering av frågor som rör handikappade. Det ankommer på mig att besvara denna fråga.

Såväl fysiska som mentala handikapp i u-länderna är i stor utsträckning en följd av undernäring och infektionssjukdomar. Undermåliga sanitära förhållanden, särskilt brist på rent vatten, spelar en stor roll, också när det gäller sjukdomar som leder till blindhet.

Samtidigt står det klart att många u-länder på nuvarande utvecklingsnivå inte har möjlighet att avsätta resurser för att ta hand om dem som drabbats av handikapp. Våra erfarenheter i Sverige säger oss att god vård och meningsfull sysselsättning för handikappade kräver stora insatser från samhällets sida.

Mot denna bakgrund framstår det som angeläget att satsa på förebyggande åtgärder, främst en allmän förbättring av näringsstandard och hälsovård. Det viktigaste vi för dagen kan göra i FN är att fortsätta våra ansträngningar till förmån för en utvecklingssyn som till fullo beaktar eftersatta folkgruppers intressen. Vårt engagemang tar sig konkreta uttryck i våra betydande bidrag till sådana organisationer som FN:s utvecklingsprogram UNDP, Internationella utvecklingsfonden IDA och FN:s barnfond UNICEF.

Som ett exempel på förebyggande arbete på hälsovårdens område av multilaterala organisationer kan nämnas att UNDP satsat avsevärda belopp på att få fram metoder att kontrollera den smittosamma

Torsdagen den
22 november 1973

Om ökat internationellt bistånd till handikappade

sjukdomen flodblindhet. UNICEF:s insatser för förbättrad hälsovård och näringsstandard för mödrar och barn i de fattiga länderna är väl kända.

I den svenska synen på utvecklingssamarbetet ligger ett krav på att se till helheten i u-ländernas utvecklingsansträngningar. Det finns många angelägna behov som konkurrerar om de knappa resurserna. Det är ofrånkomligt att det är u-länderna själva som måste göra graderingen av angelägenhet, och lika självklart att vi måste respektera deras bedömningar.

Vad gäller direkt statligt stöd med biståndsmedel till verksamhet för blinda i u-länder finns det som bekant i princip två kanaler. Sådant stöd kan för det första lämnas inom ramen för det direkta samarbete som Sverige bedriver med en rad enskilda länder. Det kan komma till stånd om det land vi samarbetar med begär att en del av de resurser som Sverige ställer till förfogande för landet i fråga utnyttjas för detta ändamål. För det andra kan enskilda organisationers verksamhet för blinda i u-länder stödjas genom statliga bidrag. Detta har redan skett vid några tillfällen och kan åter bli aktuellt om det stöd som begärs avser en verksamhet som välkomnas av den ansvariga regeringen och för övrigt uppfyller de villkor som SIDA ställer för bidragsgivningen.

Herr OLSSON i Kil (fp):

Herr talman! Jag ber att i herr Möllers frånvaro få tacka fru statsrådet Sigurdsen för svaret på hans enkla fråga.

Få människor har det så svårt som de handikappade i u-land. Blindhet är ett svårt handikapp. Man beräknar att det finns ca 20 miljoner blinda i världen och bortåt 500 miljoner synskadade. Ungefär var sjätte människa i dessa delar av världen är alltså synskadad. De flesta av dem bor i de fattiga länderna och lever i regel under mycket svåra förhållanden. Ofta rör det sig om en utstött grupp med små eller inga möjligheter att få utbildning eller medicinsk hjälp, och 98 procent av dem beräknas vara analfabeter. Den strävan till social utjämning som är en proklamerad del av vår biståndspolitik borde här komma till uttryck på ett mera intensivt sätt än hittills.

Tyvärr är det ofta på det sättet att denna minoritetsproblematik glöms bort i det officiella biståndet. Sjukhusplaner läggs upp utan ögonklinik, skolor byggs utan att de blinda ges möjlighet till undervisning där osv. Det verkar som ett axiom att minoriteten alltid eftersätts.

Av de internationella organ som förmedlar hjälp till utvecklingsländerna är det tyvärr bara några få som sysslar med planering av hjälpen till de handikappade, endast några få personer i vardera UNESCO, ILO och FN (Rehabilitation Unit) osv., trots att det enligt FN:s egna siffror finns 300 miljoner handikappade i världen. Av dessa är som sagt omkring 20 miljoner blinda, och 16 miljoner av dem är blinda alldeles i onödan, eftersom blindheten till största delen orsakas av infektionssjukdomen trakom, av den infektionssjukdom som leder till s. k. flodblindhet samt av vitamin- och proteinbrist, dvs. sjukdomar som alla går att bota om hjälpen kommer i tid. Flera miljoner människor skulle kunna få sin syn tillbaka, om bara de enkla resurser som behövs ställdes till förfogande. Men på grund av att man i utvecklingsarbetet i de flesta länder ofta har

förbiset behovet av åtgärder för blinda inom ramen för ett allmänt utvecklingsprogram har antalet blinda växt, med alla de humanitära, sociala och ekonomiska följder detta har.

Det mest tragiska är att man räknar med att antalet blinda barn kommer att fördubblas i den tredje världen inom loppet av tio år, om inte något radikalt görs. I väntan på resurser riskerar vi att få en förlorad, blind generation, hänvisad till att leva av tiggeri. Det viktigaste är därför att skapa resurser för att förebygga sjukdomarnas vidare spridning.

De blindas förening här i Sverige har genom sin kampanj Blind i u-land riktat uppmärksamheten på de blindas situation i u-länderna och tagit en rad initiativ i bl. a. Afghanistan, Bangladesh, Indien, Tanzania och Malawi.

Jag hoppas att statsrådet i sitt fortsatta arbete — svaret i dag ger väl ingen direkt vägledning om statsrådets avsikter i framtiden — kommer att verka för en högre prioritering i svensk biståndsverksamhet åt dessa den fattiga världens hårdast drabbade människor, och jag vill ställa denna fråga till statsrådet: Planerar regeringen att ta initiativ till att frågan om de blinda och handikappade kommer upp till behandling på den internationella befolkningskonferensen 1974?

Fru statsrådet SIGURDSEN:

Herr talman! Som jag sade i mitt svar ankommer det inte på regeringen eller SIDA att fastställa vilken volym stödet till de blinda skall ha inom det direkta biståndet, utan omfattningen är beroende av vilket bistånd på det området som begärs av de länder som vi samarbetar med och av de enskilda organisationerna.

När det gäller biståndet till blinda kan jag också nämna att SIDA för närvarande har att behandla ansökningar, dels från Pingstmissionen, dels från De blindas förening. Den senare gäller en yrkesskola för blinda i Tanzania. Beslut i detta ärende väntas vid SIDA:s styrelsesammanträde den 14 december 1973.

När det sedan gäller insatserna på det multilaterala området och insatser mot flodblindheten kan jag nämna att UNDP sedan år 1968 satsat 800 000 dollar på att få fram metoder för att kontrollera denna sjukdom. Det föreligger också planer på att eventuellt bilda en konsultativ grupp för att genomföra ett projekt mot flodblindhet i Västafrika.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Ang. yttrandefrihetens plats i kulturpolitiken

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara herr *Richardsons* (fp) i kammarens protokoll för den 13 november intagna fråga, nr 297, och anförde:

Herr talman! Herr Richardson har frågat mig om jag är beredd att i ett kommande förslag till riktlinjer för kulturpolitiken hänföra yttrandefriheten till det övergripande målet.

Frågan kommer att behandlas i den proposition om kulturpolitiken som läggs fram för riksdagen i mars 1974.

Torsdagen den
22 november 1973

*Ang. yttrandefri-
hetens plats i
kulturpolitiken*

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Artigheten bjuder mig att tacka utbildningsministern för svaret, även om det är svårt att tänka sig ett mer innehållslöst svar.

Bakgrunden till min fråga är det förhållandet att kulturrådet i sitt betänkande enligt min uppfattning inte fäst tillräcklig vikt vid kravet på yttrandefrihet och att arbetet på en proposition om kulturpolitiken nu pågår i departementet.

Kulturrådet har i sitt resonemang om målet för kulturpolitiken föreslagit att det övergripande målet skall vara att medverka till att skapa en bättre samhällsmiljö och bidra till jämlikhet. Underordnat detta övergripande mål bör kulturpolitiken vägledas av sju s. k. delmål, nämligen vad som i rubrikstil kallas decentralisering, samordning och differentiering, gemenskap och aktivitet, yttrandefrihet, konstnärlig förnyelse, bevarandet av äldre kultur samt samhällets ansvar.

Utifrån en liberal samhällssyn är det förvånande och beklagligt att yttrandefriheten betraktas som endast ett underordnat delmål och inte hänförs till det övergripande målet. Vi vet hur det förhåller sig på många håll ute i världen: det fria ordet existerar över huvud taget inte eller är bara en illusion. Vi ser hur reaktionära krafter — både höger- och vänsterrreaktionära krafter — stryper den fria och öppna debatten. Samtidigt betraktar vi yttrandefriheten som ett livsvillkor för en vital demokrati och ett aktivt kultursamhälle. Vi vet dessutom från den nu pågående debatten om tryckfriheten i vårt land liksom från debatten om det misslyckade försöket att grundlagsfästa de medborgerliga fri- och rättigheterna i samband med förslaget till ny grundlag, att det finns en stor oro bland många människor. Det finns tecken som tyder på att den personliga integriteten hotas av den pågående samhällsutvecklingen. Det skulle i en sådan situation vara värdefullt om kravet på yttrandefrihet lyftes upp till det s. k. övergripande målet. Det kravet är så väsentligt att det verkligen fyller sin plats i det sammanhanget. Ja, yttrandefriheten är så omistlig att den skulle kunna sättas allra överst, över alla andra mål, för kulturpolitiken i en demokrati.

Utbildningsministern vill uppenbarligen inte svara på min fråga, över huvud taget inte diskutera saken. Jag begär självfallet inte ett svar på konkreta detaljfrågor i en kommande proposition. Men här gäller det en viktig principfråga som det inte borde vara så svårt att ta ställning till. Kan utbildningsministern ange något skäl för att inte hänföra yttrandefriheten till det övergripande målet? Jag tror att det skulle vara värdefullt att i den debattsituation som vi har i vårt land få höra utbildningsministerns syn på den frågan.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Vi har helt nyligen fått en remissvaren på kulturrådets betänkande, och i dem diskuteras givetvis de här frågorna mycket ingående. Jag antar att herr Richardson i olika sammanhang deltagit i skrivandet av remissyttrandena. De ståndpunkterna han här principiellt och generellt framför är i remissopinionen representerade av SACO, riksantikvarieämbetet och några av teaterorganisationerna. Utan tvekan är det väsentligt att ta mycket allvarligt på den frågan, inte minst utifrån

Torsdagen den
22 november 1973*Ang. fingerade
nyhets-sändningar
i radio och TV*

de utgångspunkter som en del av teaterorganisationerna och också centrubildningarna för fram – nämligen att det är viktigt att definiera yttrandefriheten för att möta kommersialismen på kulturområdet.

Men det finns också en mängd andra aspekter som måste vävas in i diskussionen kring yttrandefriheten. De synpunkterna är representerade i remissopinionen av mycket tunga organisationer såsom ABF, TBV, LO och en hel del andra, som säger att det här inte får göras till en fråga för bara ett litet fåtal – kulturarbetare och andra. Det är visserligen viktigt att deras frihet definieras, men friheten måste bli reell – på det sättet att den breda gruppen av människor får verkliga möjligheter att delta i debatten – om man skall kunna tala om yttrandefrihet. Därför måste frågan om yttrandefriheten vävas in på praktiskt taget alla nivåer i kulturarbetet om man skall komma fram till en reell definition och inte bara till en tillyxad principformulering. En sådan kan i och för sig vara intressant att använda vid högtidligare tillfällen, men det väsentliga för oss är att nå fram till en sådan beskrivning och en sådan utformning av yttrandefrihetens plats i kulturlivet som reellt uttrycker de breda folkgruppernas möjligheter att komma till tals.

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Om artigheten bjöd mig att tacka för det första svaret kan jag utan en sådan motivering tacka för de kompletterande uppgifter som utbildningsministern här har lämnat. Han menade att yttrandefriheten skall vara reell och verklig. Ja, självfallet. Någon illusorisk yttrandefrihet är vi inte betjänta av. Den måste vara reell och verklig för alla människor.

Man kan kanske ha den uppfattningen att det inte har så stor betydelse om man i den här målkatalogen skulle föra upp yttrandefriheten till det övergripande målet. Men jag tror att det har en stor symbolisk betydelse, och vikten av symbolhandlingar skall man inte underskatta – allra minst i politiska sammanhang.

Jag slutar med att uttrycka förhoppningen att man verkligen beaktar dessa synpunkter. Det skulle vara värdefullt om yttrandefriheten kunde komma i paritet med de två övriga övergripande målen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Ang. fingerade nyhets-sändningar i radio och TV

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Peterssons* i Röstånga (fp) i kammarens protokoll för den 14 november intagna fråga, nr 299, dels fru *Mogårds* (m) i kammarens protokoll för den 16 november intagna fråga, nr 306, och anförde:

Herr talman! Herr Petersson i Röstånga har frågat mig om jag anser det lämpligt att fingerade nyhetsutsändningar om tänkbara dramatiska katastrofer utsänds av massmedia, och fru Mogård har frågat mig vilka åtgärder som jag anser bör vidtas för att förhindra sådan uppenbar

ansvarslöshet som gavs exempel på i ungdomsradios fingerade nyhetssändning om kärnkraftverket i Barsebäck.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Enligt vad jag erfarit granskar radionämnden för närvarande det aktuella programinslaget och kommer att behandla ärendet med förtur. Ett ställningstagande från min sida skulle kunna uppfattas som ett försök att påverka nämndens prövning.

Herr PETERSSON i Röstånga (fp):

Herr talman! Min fråga åsyftar givetvis radioprogrammet med den falska nyhetsutsändningen om att kärnkraftverket i Barsebäck hade sprängts. Många människor blev panikslagna och uppskrämda, och när det senare stod klart för dem att de hade blivit lurade blev de ursinniga. Andra åter chockades när de tänkte på sina anhöriga som var bosatta inom det aktuella området.

Åsikterna om programmet har varit entydiga: Omdömeslöshet och oansvarighet är de mildaste bedömningarna. Ansvariga programledare har bett om ursäkt – och det är bra – men påståendena om att man inte hade kunnat förutse effekterna av programmet vittnar om häpnadsväckande aningslöshet, då vi erfarenhetsmässigt vet att liknande program har alla förutsättningar att skapa panikstämningar.

Ett program av denna art medför ju också andra konsekvenser, och jag vill här belysa några av dem.

För det första har tilltron till radios nyhetsutsändningar fått sig en allvarlig knäck. Detta har omvittnats, inte minst av dem som sysslar med den psykologiska beredskapen.

För det andra har säkerligen tilltron till de seriöst syftande kärnkraft-distributörerna, vilken sida de än tillhör, rubbats av det inträffade. Personligen ställer jag mig tveksam till kärnkraften, men jag vill själv övertygas av sakliga argument och inte genom överdrifter.

För det tredje har vi ånyo fått en klassisk illustration till att ansvarighetsfrågan när det gäller Sveriges Radio är ett oklart och invecklat kapitel. Man frågar sig ofta: Skall juridiskt ansvar över huvud taget krävas där man anser att de verbala ursäkterna inte är tillräckliga?

Jag tackar statsrådet för svaret. Jag är naturligtvis fullständigt medveten om att ansvaret för programmet icke på något sätt ävilar statsrådet Zachrisson, men jag har försökt formulera min fråga så, att jag kan få ett rent svar – ett ja eller ett nej – på den punkten. Just nu är jag inte intresserad av vad radionämnden tycker och tänker, utan vad jag är intresserad av är vad statsrådet anser rent principiellt om denna typ av program. Jag beklagar djupt att jag inte kan få något svar på detta.

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Zachrisson för svaret. Statsrådet vägrar att ha någon uppfattning alls om det aktuella programmet och än mindre om lämpliga åtgärder för att förhindra program av det här slaget. Jag kan omöjligt vara nöjd med ett sådant svar.

Vi har här i kammaren många gånger haft anledning att diskutera de särskilda krav som måste ställas på ett monopolföretag i etern. Det är

naturligtvis inte rätt att begära att ens ett monopolföretag skall vara helt fritt från att begå dumheter, men en dumhet av den här dimensionen, en dumhet som tyder på att man, i sin iver att göra uppseendeväckande s. k. engagerande program, helt bortser från att det är människor man vänder sig till och inte lovliga indoktrineringsobjekt, visar, menar jag, att *någonting är allvarligt fel*.

Det finns all anledning att göra en översyn av verksamhetens organisation, rutiner, skyddsmekanismer och ansvarsutkrävande. Det är bl. a. detta som måste ingå i den utredning som de borgerliga partierna kräver i kulturutskottets betänkande, som kommer upp till debatt nästa vecka. Jag skall inte föregripa den debatten.

Radionämnden prövar program i efterhand och det är *en* nödvändig kontroll. Men de ansvariga i Sveriges Radio bör naturligtvis sträva efter att följa gällande radiolag och avtal – det är ju det viktigaste skyddet för medborgarna. Det är uppenbart att det föreligger brister i det avseendet. Ett sådant program som det om kärnkraftverket i Barsebäck skall inte komma igenom ett effektivt nät av rutiner och kontroller.

Staten kan inte frånsäga sig ansvaret för att se till att gällande lag och avtal i regel följs i programverksamheten. I varje fall bör det vara det ansvariga statsrådet obetaget – enligt min mening är det en plikt – att offentligt deklarerat sin uppfattning om uppenbara avsteg från efterlevnaden av gällande regler och om uppenbart olämpliga program. Det är alltså *en* åtgärd. Det har ju visat sig att reaktioner från riksdag och regering har haft gynnsamma effekter på Sveriges Radio.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om förstärkt arbetsförmedling åt handikappade

Fru statsrådet LEIJON erhöll ordet för att besvara herr *Hamrins* (fp) i kammarens protokoll för den 13 november intagna fråga, nr 296, till herr inrikesministern, och anförde:

Herr talman! Herr *Hamrin* har frågat inrikesministern vad han avser att göra för att snarast förstärka arbetsförmedlingens möjligheter att förmedla arbete åt handikappade. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Under senare år har arbetsförmedlingen förstärkts med personal bl. a. för att kunna öka insatserna när det gäller att placera handikappade i arbete på den öppna marknaden. Förutsättningarna för detta förmedlingsarbete har väsentligt förbättrats genom lagstiftning och tillkomsten av de s. k. anpassningsgrupperna. För närvarande finns ca 3 700 sådana grupper. Arbetsmarknadsstyrelsen har i sin anslagsframställning för budgetåret 1974/75 begärt ytterligare personal för verksamheten i dessa grupper. Ett ställningstagande till detta förslag kommer att redovisas i 1974 års statsverksproposition.

Herr *HAMRIN* (fp):

Herr talman! Det svar som jag har fått av fru statsrådet Leijon innehåller uppgifter om förstärkt personal, lagstiftning som möjliggör

Torsdagen den
22 november 1973

*Om förstärkt
arbetsförmedling
åt handikappade*

bättre arbetsförmedling åt de handikappade och tillkomsten av anpassningsgrupper. Dessutom innehåller svaret en uppgift om att arbetsmarknadsstyrelsen i sin anslagsframställning för nästa år har begärt ytterligare personal för verksamheten i fråga.

Låt mig först säga att jag förutsätter såsom alldeles självklart att de anslagsframställningar som arbetsmarknadsstyrelsen gör också kommer att bifallas. Anledningen till att jag tycker det är självklart är innehållet i en skrivelse som De handikappades riksförbund riktat till arbetsmarknadsstyrelsen och som jag hoppas inte är obekant för departementet. I den skrivelsen redogör man för ganska häpnadsväckande förhållanden då det gäller arbetsmarknaden för de handikappade. Man konstaterar att företagare som har varit i kontakt med arbetsförmedlingar och arbetsvårdsorgan har fått besked om att förmedlingarna inte har några aktuella sökande med rörelsehinder – och detta trots att det i området finns sådana. I skrivelsen anförs de statistiska uppgifter som ligger bakom och man konstaterar att även i andra sammanhang har De handikappades riksförbund kunnat konstatera att arbetsförmedlingarnas service till rörelsehindrade är bristfällig. Det avspeglas bl. a. i enskilda medlemmars uppgifter till förbundet, och man konstaterar att det oftast är lättare för de handikappade att erhålla arbete genom egna initiativ än genom att förlita sig till medverkan från förmedlingsorgan.

Det är, fru statsråd, hårda ord som står att läsa i denna skrivelse. Man kan säga att den är en partsinlaga; kraven får väl vägas mot andra utgifter som står för dörren – 6, 7 eller kanske 9 miljarder kronor som centrala ämbetsverk har äskat utöver fjolårets budget. Men det här är ett område där vi har ansvaret att se till att det klaffar. Vi vet att det är svårt för handikappade och äldre att skaffa sig arbete även i en vanlig konjunktur. Denna problematik kommer alltså att kvarstå även om vi får en hygglig arbetsmarknad för andra. Det är dags att se till att dessa frågor blir lösta på ett tillfredsställande sätt.

Fru statsrådet LEIJON:

Herr talman! Bakgrunden till den fråga herr Hamrin tar upp är att Konfektionsindustriförbundet år 1973 tagit initiativ till en anpassning av en del arbetsplatser till rörelsehindrade. Denna verksamhet skall till en början koncentreras till vissa delar av landet. Arbetsförmedlingarna i dessa län har också samverkat med Konfektionsindustriförbundet och erbjudit de rörelsehindrade arbetssökandena de jobb det varit fråga om. Av de rörelsehindrade som bedömts ha förutsättningar för sömnadsarbete, har hittills sex personer anmält intresse för anställningar. Det kan finnas många orsaker till att det varit så förhållandevis få personer. Men självklart är att människor med handikapp av olika slag skall ha samma möjligheter som andra arbetssökande att själva välja arbete. Under år 1972 fick närmare 5 000 arbetsvårdssökande med rörelsehinder jobb i den öppna marknaden genom arbetsförmedlingen.

En viktig sak att komma ihåg i detta sammanhang är att många av de arbetssökande som har rörelsehinder klarar sig bra med den hjälp de får i den vanliga arbetsförmedlingsverksamheten och aldrig behöver bli s. k. arbetsvårdsfall. Här är arbetsförmedlingens jobb i de s. k. anpassnings-

grupperna av oerhört stort värde, eftersom man på detta sätt kan gå in på ett tidigt stadium och hjälpa både arbetssökande och den som redan finns ute på olika arbetsplatser och alltså ta hand om problemen innan de blivit verkligt akuta.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Jag skall ingalunda underkänna det resonemang som statsrådet Leijon för – det är sakligt och riktigt. Men jag konstaterar att det här finns en brist i arbetsförmedlingsverksamheten. Folkpartiet har gång på gång sagt att arbetsförmedlingarna behöver bättre resurser för att klara sina uppgifter. Statsrådet Leijon säger i slutet av sitt svar att arbetsmarknadsstyrelsen i sina petita begärt ytterligare medel för att klara dessa uppgifter bättre. Jag förutsätter att denna framställning kommer att bifallas av departementet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Ang. tillämpningen av bestämmelserna om avvisning av utlänningar

Fru statsrådet LEIJON erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Takmans* (vpk) i kammarens protokoll för den 15 november intagna fråga, nr 302, dels herr *Wirmarks* (fp) i kammarens protokoll för den 16 november intagna fråga, nr 309, till herr statsrådet Lidbom, och anförde:

Herr talman! Herr Takman har frågat mig om jag anser att gällande bestämmelser och praxis i fråga om avvisning av utlänningar möjliggör en betryggande prövning av alla omständigheter så att politiska flyktingar inte riskerar att bli behandlade som icke önskvärda personer.

Herr Wirmark har frågat statsrådet Lidbom hur han bedömer erfarenheterna hittills av tillämpningen av den bestämmelse i den s. k. terroristlagen som föreskriver att avvisning enligt lagen endast får ske av personer som är upptagna i särskild förteckning. Frågan har överlämnats till mig för besvarande. Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

I utlänningslagen finns klart angivet under vilka förutsättningar en utlänning kan avvisas vid ankomsten till Sverige. Beslut om avvisning meddelas av polismyndighet.

Finner polismyndigheten skäl till avvisning, men påstår utlänningen att han skulle komma att löpa risk för politisk förföljelse om han avvisas och är påståendet inte uppenbart oriktigt, får polismyndigheten inte meddela beslut om avvisning. Ärendet skall i sådant fall alltid underställas statens invandrarverk. Innan invandrarverket beslutar om avvisning skall yttrande inhämtas från utlänningsnämnden.

Vid verkställighet av beslut om avvisning gäller motsvarande ordning om påstående görs om risk för politisk förföljelse och påståendet inte redan har prövats i avvisningsärendet.

Invandrarverket och rikspolisstyrelsen har gemensamt utarbetat noggranna rutiner för utredning i ärende där politiska skäl åberopas. Dessa rutiner och de tvingande reglerna i utlänningslagen om underställning är

Nr 138

Torsdagen den
22 november 1973

*Ang. tillämpningen
av bestämmelserna
om avvisning av
utlänningar*

Torsdagen den
22 november 1973

*Ang. tillämpningen
av bestämmelserna
om avvisning av
utlänningar*

enligt min mening en garanti för att prövning sker av samtliga omständigheter i ärenden där en utlänning åberopar behov av en fristad undan förföljelse.

Enligt den s. k. terroristlagen skall utlänning avvisas om det finns grundad anledning anta att han tillhör eller verkar för organisation eller grupp som på grund av vad som är känt om dess verksamhet kan befaras här i riket använda våld, hot eller tvång för politiska syften. I enlighet med föreskrifter som meddelas av Kungl. Maj:t upprättar rikspolisstyrelsen en förteckning över utlänningar som vid ankomsten hit omedelbart skall avvisas av polismyndighet.

Också här gäller att om utlänningen åberopar risk för förföljelse i samband med avvisning och detta inte är uppenbart oriktigt så får polismyndighet inte meddela beslut om avvisning. I stället skall ärendet underställas Kungl. Maj:t via invandrarverket. Någon avvisning med stöd av lagen har hittills inte varit aktuell.

Som framhölls i samband med riksdagsbehandlingen av lagförslaget kommer en redogörelse för erfarenheterna av denna lagstiftning att lämnas riksdagen i ett eventuellt förslag om förlängning av den tidsbegränsade lagen.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Jag tackar fru statsrådet Leijon för svaret.

Under 1972 avvisades 3 274 utlänningar från Sverige, därav 1 723 enbart efter polisbeslut, om de uppgifter jag fått är korrekta. I utlänningslagens 20 § heter det att "avvisning skall ske vid utlännings ankomst till riket eller omedelbart därefter", men polismyndighet kan besluta om avvisning även senare, "intill tre månader efter ankomsten". Min fråga gällde om de bestämmelser och den praxis som följs möjliggör en betryggande prövning av alla omständigheter. Eller finns det risk för att politiska flyktingar blir behandlade som "icke önskvärda" personer och t. o. m. som s. k. terrorister och avvisade vid gränsstationen eller flygplatsen?

Denna oro har funnits under de snart 20 år vi haft 1954 års utlänningslag, och den fanns tidigare, speciellt under andra världskriget när judiska och antifascistiska flyktingar eller desertörer från Hitler-tysklands armé avvisades och skickades till en ofta säker död. Men min fråga föranleddes av en artikel i Dagens Nyheter den 12 november. En passpolis på Arlanda skulle ha sagt att man närmast rutinmässigt avvisade araber, som sökte sin tillflykt här. Och man gjorde det med hänvisning till terroristlagen, som tydligen går före utlänningslagen beträffande araber. Jag vill inte göra mer av detta yttrande än det är värt – ett isolerat citat kan, även om det är korrekt återgivet, ge en falsk bild av underliggande realiteter. I Dagens Nyheter den 13 november fanns för övrigt en berättelse i motsatt riktning. Det var om en 20-årig marockan som skulle utvisas sedan invandrarverket och utlänningsnämnden hade avslagit hans ansökan om politisk asyl. Men en passpolis på Arlanda, polisintendent Bror Svärd, fick höra talas om den förtvivlade unge mannen i arresten och såg till att det blev uppskov med verkställigheten och att ärendet togs upp till ny prövning. Om beslutsfattarna träffade

dessa utlänningar personligen, sade intendent Svärd, ”då skulle också fler av dessa stackars människor få stanna i vårt land, för det är förbannat svårt att skicka i väg en sån här kille som Omar när man har lärt känna honom”.

Men tyvärr blir avvísningen ofta en ytterst summarisk handling, och det kan vara en slump som avgör om en flykting får stanna eller om han eller hon skickas bort att torteras eller dödas. Jag är inte alls så övertygad som fru statsrådet Leijon att det finns garantier för en allsidig prövning nu. Jag anser att utlänningslagen bör revideras så att de politiska flyktingarnas rättssäkerhet tryggas. Terroristlagen bör självfallet raderas ut helt och hållet.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Jag tackar för svaret. Redan när riksdagen antog den s. k. terroristlagen stod det klart att den lagen var synnerligen vagt utformad. Varken kommissionen eller utskottet lämnade tillräcklig vägledning för hur lagen skulle tolkas eller tillämpas. Den medför risk för godtycke också därför att tillämpningen av lagen är så kraftigt sekretessomgärdad.

I den debatt som föregick riksdagsbeslutet ställde jag frågan till statsrådet Lidbom om det inte fanns risk för att man i fortsättningen vid bedömningen av araber som ville resa in i vårt land i realiteten skulle komma att utsätta en mycket vid grupp av personer för diskriminerande behandling. På den frågan fick jag aldrig något svar.

Anledningen till min fråga i dag är de uppgifter i pressen som herr Takman refererade till. Låt mig citera vad som stod i Dagens Nyheter om ett meningsutbyte som började så här: ”— — — han är ju arab, araber skall inte in i landet!

— Varför?

— Vi har en terroristlag i Sverige.

— Men den skall väl inte tillämpas på alla araber?

— Terroristlagen är ju tänjbar!”

Det är naturligtvis möjligt att denna återgivning av ordväxlingen inte är korrekt; vi vet ju att avvísning enligt lagen bara får ske av personer som är upptagna i särskild förteckning. Även bland dessa personer skall den som är politisk flykting inte kunna avvisas.

Med anledning av vad som här stått i tidningarna vill jag fråga statsrådet om klara instruktioner utgått till vederbörande myndigheter om att de bestämmelser i lagen som jag här refererat strikt skall respekteras och om att lagen *icke* är tänjbar. Jag tror att det skulle vara välgörande om vi kunde få en entydig försäkran på den punkten.

Det är också viktigt hur polisens förhör med vederbörande går till, innan beslut fattas. Här säger statsrådet Leijon att det finns garantier för att en prövning sker av omständigheterna. Om förhören sker under bryska former och med stor skyndsämhet utan tillgång till tolk för den inresande, finns det då inte risk för att beslut fattas på felaktig grund? Inför den plötsliga konfrontationen med polisen kanske den inresande inte vågar deklarerera att han är politisk flykting av rädsla för att svensk polis kanske samarbetar med polisen i hans eget land.

Torsdagen den
22 november 1973

*Ang. tillämpningen
av bestämmelserna
om avvisning av
utlänningar*

Det har också sagts att order om restriktivitet när det gäller att bevilja anstånd med avvisning kommit till passpolisen från rikspolisstyrelsen. Är det sant?

Vill inte statsrådet här göra en deklaration om att det är rimligt att anstånd med avvisning bör beviljas tills tolk anskaffats och att över huvud taget dessa förhör bör äga rum i vänlig och generös atmosfär?

Fru statsrådet LEIJON:

Herr talman! Jag vill börja med herr Takman, som tog fram en del statistik. I 723 utlänningar har avvisats av polismyndighet, sade han. Det är riktigt. Därutöver har 64 personer avvisats efter beslut av invandrarverket, totalt alltså 1 787 personer. Större delen av dem som avvisas vid ankomsten till Sverige är nordbor. Skäl för avvisning av personer som inte kommer från Norden är att de saknar pass, saknar andra tillstånd, saknar visum eller saknar medel för sitt uppehälle här.

Hur herr Takmans ord föll kommer jag inte ihåg, men innebörden var ungefär den att det många gånger kunde vara en slump om människor blir avvisade från vårt land och utlämnade till tortyr och död. Det får icke vara och är heller icke någon slump som avgör. Det står klart angivet att personer som uppger att de riskerar förföljelse av politiska skäl inte får avvisas av polismyndigheten, utan då skall invandrarverket vara med och ta ställning. Råder det den minsta tvekan att uppgiften om politisk förföljelse inte är uppenbart oriktig, skall ärendet hänvisas till invandrarverket.

Terroristlagen är omgärdad med en hel rad bestämmelser. Det är Kungl. Maj:t som avgör vilka organisationers medlemmar som får förtecknas. Därvidlag har rikspolisstyrelsen enbart att följa Kungl. Maj:ts anvisningar. Förteckningarna ses över varje månad av rikspolisstyrelsen, i vilken det sitter lekmän.

Självklart, herr Wirmark, är att vid förhör av det här slaget ser man till att det finns tolk så att den utlänning som kommer till Sverige kan göra sig förstådd och att omständigheterna i övrigt är sådana att förhören inte blir pressande för vederbörande.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Jag tog upp frågan mera från långsiktig synpunkt än med tanke på enbart terroristlagen. Hur skall en utlänning, som inte känner till lagen — sådana fall har förekommit -- och kanske inte heller talar något av världsspråken, lägga fram just risken för politisk förföljelse i hemlandet som skäl till att han vill och måste bli mottagen här? Och hur skall den ansvarige passpolisen kunna bortse från att det utöver terroristlagen finns ett halvdussin klart uttalade motiveringar för att -- som det heter i 18 § utlänningslagen — en "utlänning, som ankommer till riket, må avvisas". Enligt 19 § kan t. ex. ett beslut om avvisning fattas om "det skäligen kan antas att han icke kommer att ärligen försörja sig". En diffus misstanke om en diffus moralisk effekt räcker för att en utlänning skall stoppas och skickas tillbaka.

Att få stanna här eller bli avvisad kan betyda liv eller död för den enskilde individen. Det är orimligt att begära att de polismän som ofta

tvingas fatta besluten i tidsnöd skall ha tid att göra den grundliga prövning som många gånger behövs för att fälla dessa ödesdigra domar. Som det nu är blir det dessutom domar utan domskäl, eftersom avvísningarna kan ske utan formella motiveringar. Ett minimikrav tycker jag är en grundlig prövning i varje enskilt fall. Ett annat minimikrav är att varje beslut om avvísning blir klart motiverat i skrift.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Avvísning enligt terroristlagen får ju bara ske av personer som är upptagna på särskild förteckning över personer, som är medlemmar i sådan organisation vilken regeringen har beslutat att lagen skall gälla för, och de bland dessa personer, som är politiska flyktingar skall inte kunna avvísas. Jag saknade i statsrådets svar ett besked om att klara instruktioner utgått att de lagbestämmelser jag nu redogjort för strikt skall respekteras, så att lagen icke är tånjbar på denna punkt.

Det var välgörande att fru statsrådet Leijon sade att tolkar skall finnas och att förhören skall genomföras i en lämplig atmosfär. Då vill jag bara upprepa min fråga: Om tolk skall anskaffas i en del fall, måste ju anstånd ske med avvísningen. Enligt uppgift har rikspolisstyrelsen skickat ut instruktioner om att restriktivitet skall iakttas med anstånd med avvísning. Är det ett riktigt eller ett oriktigt påstående?

Jag tror att det här behövs både klara instruktioner och utbildning av vederbörande polispersonal, så att inga misstag begås. Att vi handlar så är i enlighet med en tradition av human svensk flyktingpolitik, som jag hoppas att både fru statsrådet och jag är eniga om att vi bör följa.

Fru statsrådet LEIJON:

Herr talman! Lagen är skriven strikt. Det står klart angivet att det är Kungl. Maj:t som beslutar vilka organisationer som skall komma i fråga i detta sammanhang.

Till herr Takman vill jag säga: För det första är det inte så att enskild passpolis avgör dessa ärenden. De får inte delegeras längre ned än till polisintendent eller polissekreterare. Det finns noggranna blanketter utarbetade för hur förhören -- om de skall kallas så -- skall genomföras. Det finns instruktioner som säger att polismyndigheten skall ge upplysning om att alla skäl som föreligger för att ifrågavarande person skall kunna få stanna i landet skall redovisas. Alla beslut motiveras, delges och översätts.

Den skrivelse som herr Wirmark talar om känner jag inte till. Efter vad vi har kunnat finna existerar den inte.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om ett rättvisare system för val till kommuner och landsting

Herr civilministern GUSTAFSSON erhöll ordet för att besvara herr Erikssons i Arvika (fp) interpellation, nr 109, framställd den 16 oktober till herr civilministern Lundkvist, och anförde:

Torsdagen den
22 november 1973

*Om ett rättvisare
system för val till
kommuner och
landsting*

Herr talman! Herr Eriksson i Arvika har frågat när riksdagen kommer att föreläggas förslag till rättvisare valsystem vid val till kommuner och landsting.

Frågan om ett nytt valsystem för de kommunala valen har utretts av kommunalvalskommittén. I sitt betänkande (SOU 1971:4) Kommunala val diskuterade kommittén bl. a. ändrade regler för indelningen i landstingsvalkretsar, för att därigenom få en bättre proportionell fördelning mellan partierna. Kommittén avisade emellertid en sådan lösning, bl. a. på grund av svårigheterna att skapa naturliga valkretsar, och föreslog i stället att i princip samma system som tillämpas i riksdagsvalen skulle användas även vid valen till landsting och fullmäktige.

Kommunalvalskommitténs förslag utsattes för kraftig kritik i remissbehandlingen. Såväl utredningen om den kommunala demokratin som Svenska kommunförbundet efterlyste i sina remissyttranden över kommitténs förslag en mera grundlig och allsidig prövning än vad det nu föreliggande utredningsförslaget ger underlag för.

Mot bakgrund av remissutfallet hade regeringen i februari förra året överläggningar i frågan med ledarna för de övriga partierna i riksdagen. Vid överläggningarna var partierna helt överens om att frågan om en generell spärr mot småpartier i de kommunala valen inte skulle tas upp till avgörande förrän man närmare fått diskutera vilka konsekvenser en sådan spärr skulle få för den kommunala demokratin. Innan ställning togs i spärrfrågan borde därför utredningen om den kommunala demokratin få tillfälle att bl. a. belysa småpartiernas roll i det kommunalpolitiska systemet. Utredningen har därför genom tilläggsdirektiv fått i uppdrag att närmare belysa de principiella aspekterna på minoritetsgruppers representation i en funktionsduglig kommunal demokrati.

Regeringen ansåg sig mot denna bakgrund inte böra föreslå någon ändring till 1973 av valsystemet vid de kommunala valen. I stället fick utredningen om den kommunala demokratin i uppdrag att arbeta så att utredningens undersökningar och analyser kan läggas till grund för ett slutligt ställningstagande till valsystemet vid de kommunala valen i god tid före 1976 års val.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Skälet till att jag vid höstriktdagens början framställde den här interpellationen var det orättvisa utslag som det nuvarande valsystemet gav i kommunvalen 1973, främst då i landstingsvalet.

Jag har i min interpellation nämnt exempel på mycket orimliga följder som de nuvarande bestämmelserna har fått i vissa län och landstingsvalkretsar. I Kopparbergs län fick folkpartiet betala ett röstpris för sina mandat som var sex gånger så högt som priset på exempelvis de socialdemokratiska mandaten. Folkpartiet betalade 12 436 röster för ett mandat, under det att socialdemokraternas kostade 2 190 per styck. I mitt eget hemlän, Värmlands län, fick vpk ett enda mandat på drygt 9 000 röster.

Nu kanske någon säger att i landet i stort har det ändå något så när jämnat ut sig. Då vill jag svara: För det första är det folkmeningen i det län eller landstingsområde det gäller som skall vara utslagsgivande just för

Torsdagen den
22 november 1973*Om ett rättvisare
system för val till
kommuner och
landsting*

det landstingets sammansättning. För det andra är det faktiskt inte heller någon rättvis fördelning i landet i stort.

Av det siffermaterial som jag visar på bildskärmen framgår det hur de större partierna är klart gynnade av de nuvarande bestämmelserna. Det utgår från genomsnittspriset per mandat för de olika partierna, om man slår ihop hela landstingsvalet och fördelar mandaten enligt exakt proportionalitet. Ni märker hur vänsterpartiet kommunisterna fick betala 5 578 röster per mandat och kds över 12 000, under det att centerpartiet och socialdemokraterna ligger på 2 700--2 800 röster per mandat. Jag tror att herr statsrådet och alla vi andra är överens om att detta är helt otillfredsställande.

Jag vill tacka för svaret. Herr statsrådet påminner där om partiledaröverläggningarna före 1973 års val, och jag har ingenting i sak att invända mot hans formuleringar. I svaret sade han: "Vid överläggningarna var partierna helt överens om att frågan om en generell spärr mot småpartier i de kommunala valen inte skulle tas upp till avgörande förrän man närmare fått diskutera vilka konsekvenser en sådan spärr skulle få för den kommunala demokratin." Detta är riktigt, men jag vill göra den kompletteringen att efter ett klart uttalande från folkpartiets riksdagsgrupp framhöll vår förhandlare, som var herr Olle Dahlén, att man i största möjliga utsträckning borde skapa större valkretsar ute i landstingsområdena för att på så vis under denna övergångstid få ett något rättvisare utslag. Man gjorde det också i vissa län, man gjorde det genom strid i en del län, men i många län skedde det ingen förändring 1973.

Resultatet visar nu att i valet 1973 kunde vissa partier i vissa valkretsar få ända upp till 8-10 procent av rösterna men inget mandat på grund av valkretsens litenhet - sex sju mandat - under det att man i större valkretsar kunde få mandat redan vid ett fåtal procent av rösterna. Detta visar, menar jag, att valkretsarnas storlek har utgjort en mycket ojämn och i vissa fall orimligt hög spärr.

Vid 1966 års val hamnade 110 landstingsmandat fel. År 1970 hade man gjort litet större valkretsar, och då hamnade 57 mandat fel, jämfört med exakt proportionalitet.

Jag har försökt få fram siffror från riksskatteverket om hur många som hamnade fel i årets val. Det har inte gått att få fram dem; jag vet inte om statsrådet har dem ens. Men sannolikt - mycket tyder på det i varje fall - ligger vi någonstans mellan resultaten för 1966 och 1970. Det är klart att det är väldigt otillfredsställande när mellan 60 och 100 mandat hamnar fel i ett landstingsval.

I statsrådets svar ges avslutningsvis ett bra besked, tycker jag. Efter att ha redovisat varför man inte tog ställning 1973 säger statsrådet Gustafsson: "I stället fick utredningen om den kommunala demokratin i uppdrag att arbeta så att utredningens undersökningar och analyser kan läggas till grund för ett slutligt ställningstagande till valsystemet vid de kommunala valen i god tid före 1976 års val." Jag noterar det som positivt, och jag tolkar det så att i detta svar ligger en garanti från regeringen att vi inte skall behöva ha kvar det otillfredsställande valsystemet i något mer kommunalt val.

Jag tror att det vore intressant, inte minst för landstingen, om

Torsdagen den
22 november 1973

*Om ett rättvisare
system för val till
kommuner och
landsting*

statsrådet ville redovisa en ungefärlig tidsplan över när utredningen är klar, när landstinget får utredningens förslag på remiss och, om möjligt, när statsrådet avser att lägga fram proposition i ärendet.

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! I herr Erikssons i Arvika interpellation har Kopparbergs län nämnts som ett exempel på län där det rådande valsystemet ger ett speciellt orättvist utslag. Jag skulle bara vilja anföra ytterligare några siffror som styrker den uppfattningen.

Vi har i vårt landstingsområde åtta landstingsvalkretsar. I två av dem är det elva mandat, i en valkrets tio mandat, i en valkrets åtta mandat, i tre valkretsar sju mandat och i en valkrets bara sex mandat. Man har alltså i det här fallet gått ned till det minsta antal mandat som landstingslagen föreskriver.

I Kopparbergs län röstade något över 171 000 personer, och det var 67 mandat att fördela. Det skulle betyda ungefär 2 500 röster per mandat. Nu visade det sig vid valet att det socialdemokratiska partiet betalade, som mycket riktigt anfördes i interpellationen, 2 190 röster per mandat. För centerpartiet var siffran 2 332, för moderata samlingspartiet 3 525, för vänsterpartiet kommunisterna 8 381 och, som har anförts tidigare, för folkpartiet 12 436 röster.

Det är kanske intressant att lägga märke till att hade folkpartiet här haft 176 röster till, fördelade på tre av valkretsarna, så hade det gett tre mandat till. Och hade man haft ytterligare 267 röster på rätt ställe, så hade det gett ytterligare ett mandat. Att man fått 443 röster för litet innebär i det här fallet för folkpartiets del att man tappar fyra mandat, och det kan, som vi ser det, inte vara riktigt.

Herr Eriksson var inne på att man skulle komma till ett bättre resultat om man hade större landstingsvalkretsar, och det är väl uppenbart att när man har fastställt en indelning där man går ned så pass långt som nästan till minimum av vad som är tillåtet, så måste det komma att slå fel i själva valet. Det stämmer inte överens med den folkopinion som har kommit till uttryck i valet att valkretsindelningen skall ge till resultat en så dålig proportionalitet. Jag tror inte heller att det kan vara i överensstämmelse med den kommunala demokratin.

Ett exempel till: I en valkrets behövde socialdemokraterna ha 2 413 röster för ett mandat, i en annan valkrets bara 1 609 röster. Och när det gäller centerpartiet behövdes i en valkrets 2 481 röster och i en annan 1 930 röster. Där ser man hur ojämnt det slår.

Jag tror alltså att det är angeläget med en reform på det här området. Hur frågan skall lösas har ju diskuterats i kommunalvalskommittén. Det är angeläget att vi får ett nytt system, och det är också angeläget att vi får det till nästa val, alltså 1976, då ledamöter av landsting och kommunfullmäktige på nytt skall väljas.

Jag tar fasta på vad som sägs i slutet av statsrådets svar — jag betraktar detta som en utfästelse att vi skall få ett nytt förslag inför 1976 års val, som på ett bättre sätt kan garantera en rättvis fördelning av mandaten.

Herr civilministern GUSTAFSSON:

Herr talman! Det är riktigt att det nuvarande valsystemet har brister och att det i vissa lägen kan medföra att väljargrupper missgynnas. Men det är också klarlagt genom undersökningar som har företagits av utredningen om den kommunala demokratin att det nu framlagda förslaget har konsekvenser som bör studeras ytterligare innan man bestämmer sig för det.

Beträffande frågan om landstingsvalkretsarnas storlek och dess inverkan på valresultatet, så är det — om jag inte missminner mig — landstingen som ytterst själva avgör storleken på valkretsarna.

Herr Eriksson i Arvika sade att han ville ta mitt yttrande här som en garanti för att beslut om ett nytt valsystem kommer att fattas. Han kan i varje fall ta det som en garanti för att ett nytt förslag kommer att framläggas inom den tid som jag har redovisat. Enligt vad jag inhämtat avser utredningen om den kommunala demokratin att under våren 1975 redovisa i varje fall huvuddragen av sitt förslag. Jag räknar därför med att ett förslag om nytt valsystem för de kommunala valen efter sedvanlig remissbehandling av förslaget från utredningen om den kommunala demokratin skall kunna framläggas i god tid före 1976 års val.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Jag skall inte anföra fler exempel på de något egendomliga utslag som kan förekomma. Jag tycker att exemplet från Kopparbergs län räcker, även om Kalmar län också skulle vara värt att studera.

Men när det gäller en annan sak tänkte jag, herr statsråd, få skicka med en hälsning. Det borde väl kunna ordnas så att antalet mandat i varje landsting blir udda. För närvarande är det slumpen som avgör om det blir udda eller jämnt antal. De bekymmer som man kan råka ut för om det är jämnt antal mandat finns det ett utmärkt exempel på i Kalmar län, där vi har dragits med svårigheterna i tre år och får dras med dem i ytterligare tre år efter det senaste valet.

Jag tror också att herr talmannen och andra, som här i riksdagen kämpar med samma bekymmer, kan intyga att en ställning av typen 175–175 medför vissa svårigheter.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Jag noterar statsrådets löfte att ett förslag kommer att framläggas, och då förutsätter jag att det förslaget blir så klokt att vi kan enas om att tillämpa det redan 1976. Jag tror att vi är helt överens om att det behövs nya bestämmelser.

Om jag inte tar fel, sade statsrådet, är det landstingen som beslutar om valkretsindelningarna inom landstingsområdet. Det är helt riktigt. Jag antydde också det i mitt tidigare anförande. Men samtidigt sade jag att man i vissa län har gjort valkretsindelningen genom majoritetsbeslut och att en del partier har varit motståndare till den typen av indelning därför att det nästan på förhand har varit klart vilka följer den indelningen skulle få för de mindre partierna. Genom herr Dahléns redovisning vid förhandlingarna har vi deklarerat vår inställning i det fallet, alltså att man

Torsdagen den
22 november 1973

*Om ett rättvisare
system för val till
kommuner och
landsting*

för att få någorlunda tillfredsställande proportionalitet måste ha ganska stora valkretsar på 12 till 16 mandat.

Som jag nämnde tidigare kan ett parti med nuvarande system få en ganska stor andel av rösterna i en valkrets med sex eller sju mandat och ändå bli orepresenterat. Jag har här en del uppgifter från kommunalvalskommittén som verifierar det påståendet. Om vi t. ex. har en sexmandatsvalkrets, som herr Jonsson i Mora nyss tog som exempel, och om sex partier deltar i valet, så måste man komma över 7,78 procent för att få ett mandat – och om man har väldigt stor otur kan man nå upp till 14,0 utan att få något mandat.

Det är en mycket ojämn och orättvis spärr, som vi är överens om att göra vad vi kan för att avskaffa till 1976.

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Statsrådet sade att det är landstingen själva som fastställer valkretsindelningen, och det är alldeles riktigt. Men det är också riktigt som herr Eriksson i Arvika framhöll, att indelningen ofta sker genom majoritetsbeslut. Och i det fall som jag här redogjorde för fattades ett majoritetsbeslut i landstinget, där de större partierna gick in för denna valkretsindelning och vi från de mindre partierna avlämnade en reservation, i vilken vi yrkade på större valkretsar, som skulle ha givit ett något bättre resultat.

Sedan kan jag rent allmänt säga att så små landstingsvalkretsar som ner till sex mandat ger den effekten att de uppenbarligen missgynnar de mindre partierna. Därför tror jag att det i de nya bestämmelserna skulle vara till fördel med en rekommendation om att i allmänhet gå in för större valkretsar. Man skall inte gå så långt ner som till sex- eller sju-mansvalkretsar. Dessutom tror jag att man skulle kunna överväga att gå upp till ett något högre antal än den nuvarande landstingslagen föreskriver. Som jag ser det finns det möjligheter att bl. a. på den vägen åstadkomma bättre proportionalitet.

Det skall bli intressant att se vilket förslag som kommer att läggas fram inför 1976 års val.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts proposition nr 179 till skatteutskottet.

§ 12 Föredrogs och hänvisades motionerna
nr 2167 till civilutskottet och
nr 2168 till inrikesutskottet.

§ 13 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 162.

§ 14 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts propositioner
Nr 199 med förslag till nya regler angående rätten att redovisa skepp och skeppsbygge som lagertillgång, m. m.

Nr 202 med förslag till lag om antalet statsdepartement och statsråd utan departement, m. m.

Nr 207 med förslag om beskattning av interna aktieöverlåtelser och avdrag vid taxeringen för garantiavsättningar

Nr 138

Torsdagen den
22 november 1973

§ 15 Anmälades och bordlades motionerna

Nr 2169 av herr *Adolfsson*

Nr 2170 av herrar *Adolfsson* och *Wennerfors*

Nr 2171 av herr *Gustafson* i Göteborg

Nr 2172 av herr *Tobé*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:160 med förslag till anläggningslag m. m.

§ 16 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor framstälts, nämligen

den 21 november av

Nr 321 Herr *Johansson* i Skärstad (c) till herr socialministern om tillgång till THX-behandling:

Är statsrådet beredd medverka till att sådana principer skall gälla för användandet av läkemedel att de patienter som är i behov av THX-preparat garanteras möjlighet att åtnjuta THX-behandling?

Nr 322 Herr *Turesson* (m) till herr finansministern om skattefrihet för brännved från egen skog:

Vill statsrådet i syfte att lindra oljekrisens verkningar medverka till att avverkning av brännved från egen skog befrias från skatt?

den 22 november av

Nr 323 Herr *Lindberg* (s) till herr kommunikationsministern angående SJ:s verksamhet i Jämtland:

Avser statsrådet att ta initiativ som syftar till att uppskjuta planerad rationalisering av SJ:s verksamhet i Jämtland till dess arbetet med den pågående regionala planeringen slutförts?

den 21 november av

Nr 324 Herr *Ekinge* (fp) till herr industriministern angående lokaliseringen av industriverket:

Avser statsrådet att förelägga riksdagen förslag om lokalisering av det nya industriverket och i så fall när?

Nr 138

Torsdagen den
22 november 1973

Nr 325 Herr *Jonsson* i Alingsås (fp) till herr finansministern angående reklamskatten på informationsmaterial från ideella organisationer:

Anser finansministern att det är lämpligt att reklamskatt uttages på informationsbroschyrer, utgivna av ideella organisationer?

den 22 november av

Nr 326 Herr *Molin* (fp) till herr socialministern angående antalet specialistunderläkare vid undervisningssjukhusen:

Anser statsrådet det lämpligt att det i anslutning till sjukvårdsdelegationens läkarfördelningsprogram sker en kraftig minskning av antalet specialistunderläkare vid undervisningssjukhusen?

Nr 327 Fröken *Eliasson* (c) till herr jordbruksministern angående erfarenheterna av miljöavgiften på dryckesförpackningar:

Vilka erfarenheter av betydelse för det fortsatta miljövarsarbetet har hittills vunnits av den särskilda miljöavgiften på dryckesförpackningar?

Nr 328 Herr *Levin* (fp) till herr handelsministern angående priskonkurrensen inom oljebranschen:

Vad avser statsrådet att göra i syfte att upprätthålla önskvärd priskonkurrens inom oljebranschen i nu rådande bristsituation?

Nr 329 Herr *Andersson* i Örebro (fp) till herr handelsministern angående den statliga upphandlingen av tjänster:

Anser statsrådet att statlig beställning av annonskampanj omfattas av bestämmelserna i den statliga upphandlingsförordningen?

Nr 330 Herr *Komstedt* (m) till herr kommunikationsministern om slopande av kravet på bromseffektfordelade ventiler för lastbilar:

Är statsrådet mot bakgrunden av de klart negativa effekterna hos lastkännande, bromseffektfordelade ventiler för lastbilar och, i förekommande fall, deras släp, beredd att bidra till att rådande generella dispens utökas till ett totalt slopande av kravet på sådana ventiler?

Nr 331 Fru *Anér* (fp) till herr finansministern angående 1975 års folk- och bostadsräkning:

Kommer en rådgivande grupp med parlamentarisk förankring att knytas till arbetet med 1975 års folk- och bostadsräkning?

§ 17 Kammaren åtskildes kl. 13.44.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert